

ԱՆՁԻՆ ՈՐՊԵՍ ՄԵՂԱԴՐՅԱԼ ՆԵՐԳՐԱԿԵԼՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐԱԿԱՆ ԻՆՍՏԻՏՈՒՏԻ ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ ՆՇԱՆԱԿՈՒԹՅՈՒՆԸ

Նարեկ Մինասյան

Երևանի Չլաժոր համալսարանի ասպիրանտ

Մրցակացային դատավարությունում հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունն այն կարևոր խնդիրն է, որը պետք է ապահովվի քրեադատավարական օրենքով ամրագրված արդյունավետ դատավարական ձևի միջոցով: Նշված շահերի պաշտպանության օրենսդրական կարգավորումը բավականին բարդ է, իսկ առավել բարդ է քրեական դատավարությունում, որովհետև այստեղ ավելի հաճախ և անմիջականորեն են շոշափվում ինչպես անձնական, այնպես էլ հանրային շահերը: Պետք է համաձայնել Ս. Ա. Դիլբանդյանի այն տեսակետի հետ, որ հանրային և մասնավոր հիմքերի հարաբերակացությունը քրեական դատավարության սկզբունքների ըմբռնման բանալին է¹: Դատավարական ձևի տարբերակումը, որը նախատեսում է քրեական դատավարության գործող օրենսգրքը, ինչպես նաև ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագիծը (այսուհետև՝ Նախագծ), չի կարող ենթադրել անձի իրավունքների այնպիսի սահմանափակում, որը կհանգեցնի մեղադրանքի և պաշտպանության հավասարակշռության խախտման: Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում, ճիշտ է, հանրայնությունը որպես առանձին կատեգորիա չի առանձնացված, սակայն այն առկա է բազմաթիվ նորմերում և ինստիտուտներում: Մասնավորապես, ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի 33-րդ հոդվածում սահմանված է. «Կատարված հանցագործության ծանրությունից և բնույթից ելնելով՝ քրեական դատավարությունում հետապնդումն իրականացվում է հանրային և մասնավոր կարգով», կամ «Հետաքննության մարմինը, քննիչը և դատախազը հանցագործության մեջ կասկածվող անձին կարող են ձերբակալել, հարցաքննել, նրա նկատմամբ կիրառել դատավարական հարկադրանքի միջոցներ, ինչպես նաև որպես մեղադրյալ ներգրավել և մեղադրանք առաջադրել՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված հիմքերով և կարգով» (ՀՀ քր. դատ. օր-ի հոդված 34): Հանցավորության դեմ պայքարի և մարդու իրավունքների պաշտպանության հիմնախնդիրը կարևոր է քրեադատավարական օրենսդրության զարգացման, դատավարության սկզբունքների և դատավարական ձևի, նրա խնդիրների լուծման համար, որովհետև դրանց գիտական մշակումը և օրենսդրական ճիշտ կարգավորումը նպաստում են հանրային և անձնական շահերի պաշտպանությանը²:

ՀՀ քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում, միջազգային պայմանագրերում, ինչպես նաև ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումներում տեղ

¹ Տե՛ս Դիլբանդյան Ս. Ա. Անձի իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության ապահովումը Հայաստանի Հանրապետության քրեական դատավարության մինչդատական վարույթում: Եր., ԵՊՀ հրատ. 2011, էջ 45:

² Տե՛ս Общественные и личные интересы в уголовном судопроизводстве, Воронеж, 1984, էջ 6:

գտած որոշ հիմնարար գաղափարներ, որոնք գործող օրենսգրքում չեն առանձնացվել որպես սկզբունքներ՝ Նախագծում ամրագրված են որպես այդպիսիք (մասնավորապես՝ հանրայնությունը, պատշաճ ապացուցումը, վարույթի ողջամիտ ժամկետը, ոչ իրավաչափ վարքագծի արգելքը)¹:

Նախագծում հեղինակներն առվել առարկայական դարձրին հանրայնության էությունը, այսինքն՝ այն առանձնացրին որպես քրեական դատավարության ինքնուրույն սկզբունք, որի հիմքում դրեցին հետևյալ գաղափարը. վարույթի իրականացումը հանրային գործունեություն է, որի ընթացքում և արդյունքում ապահովվում է հանրային և մասնավոր շահերի հավասարակշռված պաշտպանությունը (հոդված 15): Այս հոդվածից հետևում է, որ հանրայնությունը քրեական գործերով վարույթի հիմքն է, սակայն այն շահերը, որոնք բխվում են այդ հարաբերություններում, պետք է պաշտպանվեն հավասարապես: Քրեական դատավարությունը հիմնականում հանրային բնույթ է կրում, այսինքն՝ քրեադատավարական հարաբերությունները ծագում, զարգանում և դադարեցվում են իշխանական լիազորություններով օժտված սուբյեկտի կամահայտությամբ: Քրեական գործերով վարույթն իրականացնող մարմինները, հանդես գալով պետության անունից և ներկայացնելով հանրային շահերը, իրավունք ունեն օրենքով նախատեսված դեպքերում և կարգով դատավարական հարկադրանքի միջոցներ կիրառել դատավարությանը մասնակից անձանց նկատմամբ²: Հանրայնության դրսևորման ձևերից են անձին մեղադրյալ ներգրավելն ու մեղադրանքի առաջադրումը, քանի որ դրանով ենթադրյալ հանցանք կատարած անձի նկատմամբ սկսվում է քրեական հետապնդումը:

Մրցակցությունն անհնար է առանց մեղադրանքի և պաշտպանության, քանի որ այն առաջացնում է համապատասխան դատավարական հարաբերություններ, որոնք իրացվում են դատավարության մասնակիցներին իրավունքներով ու պարտականություններով օժտելով: Դատավարության մրցակցային բնույթն արդեն իսկ ենթադրում է նաև մինչդատական վարույթում ապացուցման գործընթացին կողմերի ակտիվ մասնակցություն:

Անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելը քրեական դատավարության այն ինստիտուտներից է, որը կանխորոշում է քրեական դատավարության հետագա ընթացքը, և գործի քննությունը ստանում է կոնկրետ ուղղվածություն: Այն կոչված է ապահովելու անձի պաշտպանության իրավունքը: Ճիշտ է, անձի սահմանադրական որոշ հիմնական իրավունքներ կարող են սահմանափակվել միայն որպես մեղադրյալ ներգրավելուց հետո, բայց այնուամենայնիվ նշված ինստիտուտի նպատակը ոչ թե անձի իրավունքների սահմանափակումն է, այլ պաշտպանությունը: Այս հանգամանքն արդեն վկայում է անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու ինստիտուտի կարևորության մասին:

Միանգամայն ընդունելի է Մ. Ս. Ստորգովիչի այն կարծիքը, որ անձին մեղադրյալ ներգրավելը որոշ առումներով կարող է նպաստավոր լինել մեղադրյալ ներգրավված անձի համար, որովհետև օրենքի ուժով անձը հնարավորություն է ստանում դատավարական իրավունքների և դրանց իրականացումն ապահովող երաշ-

¹ Տե՛ս ՀՀ քրեական դատավարության օրենսգրքի նախագծի հիմնախնդիրներին նվիրված գիտական հոդվածների ժողովածու: ՀՀ իրավաբանների միություն, Երևան, 2014, էջ 47-48:

² Տե՛ս «Հանցավորության դեմ պայքարը և մարդու իրավունքների ու ազատությունների պաշտպանության հիմնախնդիրները»: Երևանի համալս. իրատ.: Եր., 2004, էջ 123:

խիքների միջոցով վիճարկել մեղադրանքը, որը չէր կարող լինել, եթե նախաքննությունն իրականացվեր առանց անձին մեղադրյալ ներգրավելու: Նման դեպքերում անձը մեղադրանքը վիճարկելու հնարավորություն, իրեն արդարացնող կամ պատասխանատվությունը մեղմացնող փաստարկներ և ապացույցներ կարող է ներկայացնել միայն նախաքննության ավարտին: Դրա համար ստեղծվում է տարատեսակ վիճակ, այսինքն՝ անձին մեղադրյալ ներգրավելը հայտնի պատճառով նպաստավոր է ներգրավված անձի համար և ինչ-որ չափով բխում է նրա շահերից¹: Կարծում ենք, որ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելը նաև մեղադրյալի համար խթանիչ միջոց է՝ մասնակցելու ապացուցմանը և հիմնավորելու իրեն ներկայացված մեղադրանքի անօրինական կամ անհիմն լինելը:

Լ. Մ. Կարնեևայի կարծիքով, անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու էությունը այն է, որ համապատասխան որոշումը կայացնելուց հետո առաջին անգամ պետության անունից քրեական դատավարության սուբյեկտներից մեկը կոչվում է հանցագործություն կատարած անձ, սակայն միևնույն ժամանակ նա դեռևս օժտված չէ պետության կողմից մեղավոր ճանաչված սուբյեկտի կարգավիճակով²: Իհարկե արդարացված կլիներ, եթե նշված սուբյեկտին անվանենք ոչ թե հանցագործություն կատարած անձ, այլ ենթադրյալ հանցանք կատարած անձ, քանի որ ըստ անմեղության կանխավարկածի՝ այն բոլոր փաստերը, որոնք ընկած են նրա մեղադրանքի հիմքում դեռևս ենթադրություններ են:

Քանի որ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելն առաջացնում է իրավական լուրջ հետևանքներ, հետևաբար քննիչն անձին մեղադրյալ պետք է ներգրավի բավարար հիմքերի առկայության դեպքում: Իհարկե, անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու պահին նա կարող է չունենալ գործի բոլոր հանգամանքների մասին մանրամասն տվյալներ, սակայն այն տվյալները, որոնք վկայում են անձի կողմից ենթադրյալ հանցավոր արարքը կատարելու մասին, բավարար են նրան մեղադրյալ ներգրավելու համար³: Իհարկե, տվյալ դեպքում մենք գործ ունենք գնահատողական կատեգորիայի հետ, սակայն բոլոր դեպքերում բացահայտված գործի հանգամանքներն ու դրանք հաստատող փաստական տվյալները պետք է բավարար լինեն հիմնավոր կասկածը հաստատելու համար:

Ղատավարական գրականության մեջ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու նշանակությունը արդարացիորեն հանգեցնում են հետևյալի՝ 1) դատավարությունում հանդես է գալիս նոր ակտիվ սուբյեկտ՝ մեղադրյալ, որն օժտված է համապատասխան իրավունքներով ու պարտականություններով, 2) նախաքննության մարմինը հնարավորություն է ստանում մեղադրյալի նկատմամբ կիրառել դատավարական հարկադրանքի միջոցներ, 3) մեղադրյալի հարցաքննությամբ քրեական հետապնդման մարմինը ձեռք է բերում ապացույց, որը ինչպես ապացուցման, այնպես էլ

¹ Տե՛ս **Строгович М. С.** Право обвиняемого на защиту и презумпция невиновности. М., 1984, էջ 31:

² Տե՛ս **Карнеева Л. М.** Привлечение к уголовной ответственности. Законность и обоснованность, М., 1971, էջ 6:

³ Տե՛ս **Дьяченко М. С.** Привлечение в качестве обвиняемого и предъявление обвинения // Уголовный процесс: учебник для вузов /под. Ред. П.А. Лупинской. М., Юристь, 1995, էջ 276:

պաշտպանության միջոց է, 4) դատավարությունը ստանում է որոշակի ուղղվածություն, և ընդգծվում են դատական քննության առարկան և սահմանները¹:

Քրեական դատավարությունում «անձին որպես մեղադրյալ ներգրավել» հասկացությունը ներկայացվում է մի քանի իմաստներով՝ 1) որպես դատավարական ինստիտուտ, 2) որպես նախաքննության որշակի հատված, 3) որպես դատավարական ակտ կամ որոշում: Նշված հասկացությունների առանձնացումը վկայում է իրավաբանական բարդ կատեգորիայի մասին, իսկ դրանց առանձին ուսումնասիրությունը հնարավորություն է տալիս պատկերացում կազմելու անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու էության և բնույթի մասին:

Քրեական դատավարության գործող օրենսգրքում տրված է դատավարական տարբեր կատեգորիաների բնորոշումը, սակայն նույնը չենք կարող ասել անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին, որովհետև ՀՀ քր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածում ներկայացված կատեգորիաների շարքում չկա այդ հասկացության բնորոշումը: Քրեական դատավարության օրենսգրքի 6-րդ և 64-րդ հոդվածներում տրված է «մեղադրանք», «մեղադրյալ» հասկացությունների բնորոշումը, սակայն դրանք այն հասկացություններ են, որոնք կանխորոշում են անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու հասկացության բովանդակային կողմը: Մեղադրանքը քրեական դատավարության օրենսդրությամբ նախատեսված կարգով ներկայացված է հիմնավորում՝ որոշակի անձի կողմից քրեական օրենսգրքով չթույլատրված կոնկրետ արարք կատարելու մասին (ՀՀ քր. դատ. օր-ի հոդված 6, մաս 1, կետ 20): Մեղադրյալ է այն անձը, որի նկատմամբ որոշում է կայացված որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին (ՀՀ քր. դատ. օր-ի հոդված 64, մաս 1): Քրեական դատավարությունում հանդիպում ենք նաև նման այլ հասկացությունների, մասնավորապես մեղադրանքի կողմ, մեղադրող և այլն: Ինչպես տեսնում ենք, մեղադրյալ ներգրավելն այն գործողությունն է, որն ապահովում է քրեական դատավարությունում սուբյեկտի ի հայտ գալը և քրեական գործով վարույթի հետագա ուղղվածությունը: Անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելը նաև մեղադրյալին ապացուցման գործընթացին ներգրավելու դատավարական միջոց է:

Անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելն այնպիսի ինստիտուտ է, որը ենթադրում է միմյանց հաջորդող համապատասխան գործողությունների կատարում: Քանի որ դատավարական այս ինստիտուտը բովանդակային լայն հասկացություն է, հետևաբար դատավարական գրականության մեջ դրա բնորոշման վերաբերյալ չկա միասնական մոտեցում: Ավելին, առանձին աշխատանքներում, որոնք նվիրված են անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու հիմնախնդիրների ուսումնասիրությանը ընդհանրապես չկա նշված հասկացության բնորոշումը²:

¹ Տե՛ս **Чеботарева И. Н.** Обвиняемый в стадии предварительного расследования современного российского уголовного процесса. Дисс. ... канд. юрид. наук. Воронеж, 2004, էջ 33; **Шадрин В. С.** Обеспечение прав личности при расследовании преступлений /Волгоград, 1997, էջ 96, **Карнеева Л. М.** Привлечение в качестве обвиняемого. М., 1962, **Ефимичев С. П.** Привлечение к уголовной ответственности в качестве обвиняемого – этап стадии предварительного расследования. //Правоведение, 1985, N 5, էջ 30:

² Տե՛ս **Карнеева Л. М.** Привлечение в качестве обвиняемого. М., 1962: **Статкус В. Ф., Цоколов И. А., Жидких А. А.** Предъявление обвинения и составления обвинительного заключения. /Под ред. И. А. Попова. М., 2002:

Ղատավարական գրականության մեջ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելը ներկայացվում է տարբեր տեսանկյունից: Ղատավարագետների մի խումբ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելը ներկայացնում է որպես դատավարական ինստիտուտ: Իրավունքի տեսության մեջ իրավական ինստիտուտ ասելով հասկանում են իրավական նորմերի համակցություն, որն իրավունքի ճյուղի առանձնացված մասն է և կարգավորում է միասեռ հասարակական հարաբերությունների որոշակի տեսակ, որոշակի կողմ¹: Քրեական դատավարության իրավունքի շրջանակներում մեղադրյալ ներգրավելն ներառում է ավելի նեղ շրջանակի նորմեր: Այն նախատեսված է քրեական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ գլուխում և կոչվում է «Որպես մեղադրյալ ներգրավելը»: Հիմք ընդունելով տեսության մեջ տրված բնորոշումը՝ կարող ենք ասել, որ որպես մեղադրյալ ներգրավելն այնպիսի դատավարական ինստիտուտ է, որը ներառում է իրավական նորմերի այն համակցությունը, որոնք կարգավորում են որպես մեղադրյալ ներգրավելու և մեղադրանք առաջադրելու վարույթային մասը:

Իհարկե, քրեական դատավարության օրենսգրքի նշված գլխում տեղ գտած հոդվածները շատ չեն, սակայն մեղադրանքին վերաբերող շատ հարցեր իրենց կարգավորումն են ստացել օրենսգրքի ընդհանուր և հատուկ մասերի այլ ինստիտուտներում, օրինակ՝ մեղադրանքի հասկացություն, մեղադրյալի իրավունքներն ու պարտականությունները, մեղադրանքի փոփոխումը կամ լրացումը դատական քննության փուլում և այլն: Բնականաբար հարց է առաջանում, թե դատավարական այս ինստիտուտն ինչպիսի իրավական հարցեր է ներառում իր կարգավորման մեջ:

Քրեական դատավարության օրենսգրքի 27-րդ գլխում տեղ գտած իրավական վերլուծությունից հետևում է, որ որպես մեղադրյալ ներգրավելը ներառում է «որպես մեղադրյալ ներգրավելը» և «մեղադրանքի առաջադրումը»: Իհարկե, մեղադրյալ ներգրավելը և մեղադրանք առաջադրելը տարբեր գործողություններ են, բայց դրանք կազմում են միասնական ինստիտուտի անբաժան մասերը: Կարծում ենք, որ հենց այդ տրամաբանությամբ էլ այն կարգավորված է օրենսգրքում և կոչվում է մեկ ընդհանուր անվանմամբ՝ «Որպես մեղադրյալ ներգրավելը»²: Չնայած օրենսդրական հստակ կարգավորմանը՝ դատավարական գրականության մեջ այս կապակցությամբ միանշանակ մոտեցում չկա, քանի որ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մեջ ներառում են նաև մեղադրյալին կանչելը և հարցաքննելը: Քրեական դատավարույթ-

¹ Տե՛ս **Алексеев С. С.** Теория права, М., 1994, էջ 12, **Վաղարշյան Ա. Գ.** Պետության և իրավունքի տեսություն – 2: Ղատախտություն, Եր., 2011, 204 էջ:

² Ըստ քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծի տրամաբանության՝ դրանք միմյանցից առանձնանում են, քանի որ այն նախ դառնում է քրեական հետապնդման հարուցում, երկրորդ՝ մեղադրյալ ներգրավելու և մեղադրանքի առաջադրման սուբյեկտները տարբեր են, այսինքն՝ քրեական հետապնդում հարուցելու որոշումը կայացնում է միայն դատախազը, իսկ մեղադրանքն առաջադրում է քննիչը: Կարծում ենք, որ այսպիսի կարգավորումն ավելի է հստակեցնում քննիչի դատավարական գործառնության բնույթը, այսինքն՝ քննիչն իրականացնում է ոչ թե մեղադրանքի, այլ քրեական գործի քննության գործառնություն, քանի որ մեղադրանքը որպես քրեական հետապնդման իրականացման ձև ներկայացվում է դատախազի կողմից: Միայն դատախազի կողմից անձին մեղադրյալ ներգրավելը կամ քրեական հետապնդում հարուցելը համարվում է մինչդատական վարույթում դատախազի կողմից մեղադրական գործառնության իրացում: Քննիչի հետագա գործունեությունն ուղղված է քրեական գործի բազմակողմանի, լրիվ և օբյեկտիվ հետազոտմանը:

յան գործող օրենսգրքում տեղ գտած կարգավորումն արդարացված է, որովհետև մեղադրյալ ներգրավելը և մեղադրանք առաջադրելը պետք է տեսնել միասնության մեջ: Եթե մեղադրյալ ներգրավելու իմաստը մեղադրանք ներկայացնելն է, հետևաբար այն ներկայացված կարող է համարվել միայն մեղադրյալին իրագեկելուց հետո:

Այսպես, Վ. Ա. Սերբուլովի կարծիքով, որպես մեղադրյալ ներգրավելը ներառում է միայն համապատասխան որոշում կայացնելը, այսինքն՝ անձին մեղադրյալի կարգավիճակ տալը¹:

Ղատավարագետների մեծ մասի կարծիքով՝ անձին որպես մեղադրյալ ներգրավելու ինստիտուտը ներառում է հետևյալ երկու տարրերը՝ 1) քննիչի կողմից անձին որպես մեղադրյալ քրեական պատասխանատվության ենթարկելու մասին որոշում կայացնելը, 2) մեղադրյալին մեղադրանք առաջադրելը²:

Ս. Պ. Եֆիմիչևի կարծիքով, որպես մեղադրյալ ներգրավելու ինստիտուտի մաս է նաև մեղադրյալի հարցաքննությունը³: Կարծում ենք, որ Ա. Ի. Տրուսովը տալիս է նշված հասկացության առավել լայն բնորոշումը, այսինքն՝ այստեղ ներառելով հետևյալ տարրերը՝ որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման կայացումը, մեղադրանքի առաջադրումը, նրա իրավունքների պարզաբանումը և դրանց իրականացման ապահովումը, ինչպես նաև մեղադրյալի հարցաքննությունը⁴: Ղատավարական գրականության մեջ նշված կարծիքը քննդատվել է այն պատճառաբանությամբ, որ մեղադրյալ ներգրավելը, մեղադրանքի առաջադրումը և հարցաքննությունը ժամանակագրական առումով սերտորեն կապված են, բայց այդ ակտերն ունեն տարբեր իավական բնույթ և նշանակություն: Որպես մեղադրյալ ներգրավելը որոշում է, որի կայացման միջոցով ի հայտ է գալիս մեղադրյալը, իսկ մեղադրանքի առաջադրումը և հարցաքննությունը դատավարական գործողություններ են, որոնցից առաջինի միջոցով մեղադրյալը իրագեկվում է, թե ինչում է մեղադրվում, իսկ երկրորդը՝ քննչական գործողություն, որը կոչված է ապացույցի ձեռքբերմանը⁵: Մեղադրանքը բնորոշվում է որպես դատավարական փաստաթղթերում կոնկրետ անձին մեղսագրվող հանցավոր գործողության կամ անգործության նկարագրություն:

Կարծում ենք, որ Ա. Ի. Տրուսովի կարծիքն առավել ընդունելի է, քանի որ այն ներառում է դատավարական այս ինստիտուտի էությունը բնութագրող բոլոր գործողությունները, որոնք գտնվում են տրամաբանական հաջորդականության մեջ և միասնաբար բնութագրում են մեղադրյալ ներգրավելու ինստիտուտի էությունն ու նշանակությունը:

Քրեադատավարական գործող օրենսդրության կարգավորման պայմաններում որպես մեղադրյալ ներգրավելը պետք է ներկայացնել նաև որպես քրեական

¹ Տե՛ս **Сербулов В. А.** Привлечение в качестве обвиняемого в советском уголовном процессе: дис. канд. юрид. наук: Киев, 1989, էջ 35:

² Տե՛ս **Строгович М. С.** Курс советского уголовного процесса. Т. 2. М., 1970, էջ 86, **Карнеева Л. М.** Предъявление обвинения и допрос обвиняемого. Советский уголовный процесс, /Под ред. В. С. Бородина, М., 1982, էջ 310, **Колбеева М. Ю.** Институт привлечения лица в качестве обвиняемого в условиях реформирования уголовно-процессуального законодательства: дисс. ... канд. юрид. наук, М., 2013, էջ 23:

³ Տե՛ս **Ефимичев С. П.** Предварительное расследование и его роль в реализации уголовной ответственности: дисс. ... д-ра. юрид. наук, Л., 1987, էջ 16:

⁴ Տե՛ս **Трусов А. И.** նշվ. աշխ., էջ 256:

⁵ Տե՛ս Уголовный процесс: Учебник, //Под ред. И.Л. Петрухина. – М.: М., 2001, էջ 255:

հետապնդման իրականացման ձև, որովհետև, ըստ ՀՀ քր. դատ. օ-րի 6-րդ հոդվածի 27-րդ կետի, քրեական հետապնդում հարուցելը նաև անձին մեղադրյալ ներգրավելն է:

Ժամանակակից քրեական դատավարության իրավունքում անձին մեղադրյալ ներգրավել հասկացության վերաբերյալ չկա միասնական մոտեցում, որովհետև այն հարաբերակցվում է նաև այնպիսի իրավական կատեգորիաների հետ, ինչպիսիք են «անձին քրեական պատասխանատվության ենթարկելը» և «քրեական հետապնդում հարուցելը»: Պատահական չէ, որ քրական հետապնդումը հարուցելը քրեական դատավարության նոր օրենսգրքի նախագծով ներկայացվում է որպես մեղադրյալ ներգրավել:

Իհարկե, որպես մեղադրյալ ներգրավելու իստիտուտի բնութագրման համար կարևոր մասն է նաև *մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշման կայացումը*: Քրեական դատավարության ոլորտում որոշում կայացնելը դատավարական տեսանկյունից բնորոշվում է որպես «օրենքով սահմանված դատավարական ձև ստացած իրավական ակտ, որում հետաքննության մարմինը, քննիչը, դատախազը, դատավորը կամ դատարանն իրենց իրավասության շրջանակներում օրենքով սահմանված կարգով պատասխանում են գործի շրջանակներում առաջացող հարցերին և դրսևորում են իրավագոր կամարտահայտություն այն գործողությունների առնչությամբ, որոնք բխում են պարզված հանգամանքներից և օրենքի պահանջներից և ուղղված են քրեական դատավարության խնդիրների իրագործմանը»¹: Որքանով որ որոշումները վերաբերում են դատավարական գործունեությանը, ընդունվում են դրա ընթացակարգի շրջանակներում, ունեն դատավարական բնույթ, այդքանով էլ դրանք հիմնականում հետազոտվում են մեկ գիտության՝ քրեական դատավարության շրջանակներում:

Քրեական դատավարությունում որոշումներն ունեն վճռորոշ դեր, որովհետև դրանցով են պայմանավորված քրեական գործով վարույթի ընթացքը, անցումը դատավարական մեկ փուլից մյուսը: Քրեական գործով վարույթն իրականացնող մարմինների իրավակիրառ գործունեությունն արտահայտվում է համապատասխան դատավարական որոշումների կայացմամբ: Քրեական դատավարության իրավունքի գիտության կողմից դատավարական որոշումների հիմնահարցերը ենթարկվել են բազմաթիվ ուսումնասիրությունների՝ ինչպես ընդհանուր, այնպես էլ որոշման առանձին տեսակների հետ կապված:

Քրեադատավարական օրենսդրությունից հետևում է, որ դատավարական որոշումը բովանդակային լայն հասկացություն է և կախված այն բանից, թե ինչ հարց է լուծվում, բաժանվում է մի քանի տեսակների: Այսպես, ՀՀ քր. դատ. օր-ի 6-րդ հոդվածի համաձայն՝ դատավարական որոշումները՝ քրեական դատավարության ընթացքում իրավասու մարմինների կամ պաշտոնատար անձանց կողմից ընդունվող՝ սույն օրենսգրքով նախատեսված որոշումներ՝ դատավճիռներ, որոշումներ: Ինչպես տեսնում ենք, օրենսդիրը դատավարական որոշում ասելով հասկանում է վարույթի ընթացքում կայացվող բոլոր ակտերը: Օրենսդրական նշված կարգավորումից հետևում է, որ դատավարական որոշումը սեռային հասկացություն է, որն արտահայ-

¹ Стѣи **Лупинская П. А.** Решения в уголовном судопроизводстве. Их виды, содержание и форма, М., 1976, էջ 18:

տում է որոշման բնույթը, իսկ որոշումը կամ դատավճիռը դատավարական որոշման տեսակ է: Քանի որ վարույթի ընթացքում առաջացող և լուծում պահանջող հարցերը բազմաբնույթ են, ուստի օգտագործվում են այնպիսի կատեգորիաներ, ինչպիսիք են՝ դատավճիռ և որոշում: Հարկ է նշել, որ ճիշտ կլիներ, օրենսգրքում օգտագործվող այդ հասկացությունների հետ միասին նշվեր նաև մեղադրական եզրակացության մասին, քանի որ այն իր բնութով մինչդատական վարույթն ավարտող դատավարական ակտի ինքնուրույն տեսակ է:

Նշված իրավական ակտերի համար ընդհանուր հատկանիշ է այն, որ քրեական դատավարության որոշակի փուլերում այդ ակտերում տրվում է իրավական հարցերի պատասխան և կատարվում է ամփոփում, որը հնարավորություն է տալիս դատավարական այդ որոշումները տարբերակել այնպիսի դատավարական գործողություններից, ինչպիսիք են արձանագրությունները, որոնցում հաստատվում են քննչական գործողությունների կատարման փաստը, բովանդակությունը և արդյունքները: Որոշումը դատավարական այն փաստաթուղթն է, որի եզրափակիչ մասում արտացոլվում է վարույթն իրականացնող մարմնի լուծումները կամ վճիռները:

Պետք է նշել, որ օրենսգրքում որոշումները դասակարգվում են նաև *վերջնական որոշումների*, այսինքն՝ քրեական վարույթ իրականացնող մարմնի յուրաքանչյուր որոշում, որը բացառում է գործով վարույթն սկսելը կամ շարունակելը, ինչպես նաև լուծում է գործն ըստ էության (<< քր. դատ. օր-ի հոդված 6, կետ 10): Անկասկած որպես մեղադրյալ ներգրավելու մասին որոշումը վերջնական չէ, որովհետև դրանով չի լուծվում քրեական գործի ճակատագիրը կամ անցում չի կատարվում դատավարական մեկ փուլից՝ մյուսին, բայց այդ որոշման կայացմամբ ընթացք է տրվում գործի հետագա քննությանը, ընդգծվում է գործի քննության սահմանները: Անձին մեղադրյալ ներգրավելով նախաքննությունը չի ավարտվում, այլ այն շարունակվում է՝ մինչև գործով ապացուցման ենթակա բոլոր հանգամանքների պարզաբանումը, որն առանձին դեպքում կարող է նաև հանգեցնել մեղադրանքի փոփոխության կամ քրեական գործի կարճման կամ քրեական հետապնդման դադարեցման:

Քրեական դատավարությունում ընդունվում են տարբեր որոշումներ, բայց մեղադրյալ ներգրավելն այն որոշումն է, որն ուղղված է քրեական դատավարության հիմնական հարցի լուծմանը, այսինքն՝ մեղսագրավող արարքի համար քրեական պատասխանատվության ենթարկելուն:

ЗНАЧЕНИЕ И РОЛЬ ИНСТИТУТА ПРИВЛЕЧЕНИЯ В КАЧЕСТВЕ ОБВИНЯЕМОГО

Нарек Минасян

Аспирант Ереванского Университета Гладзор

Вопросы защиты прав обвиняемого всегда были в центре внимания процессуалистов. Этот вопрос стал наиболее актуальным в связи с принятием проекта нового Уголовно-процессуального кодекса. Расширение состязательности в уголовном производстве имеет цель сделать наиболее реальным участие подсудимого в процессе доказывания. При регулировании правового статуса обвиняемого должны учитываться демократические развития, которые происходят в области уголовного правосудия во всем мире. Прецедентное право Европейский суда требует существенно изменить процессуальный статус обвиняемого, в частности, расширить сферу гарантий, которые обеспечат эффективное участие обвиняемого в уголовном процессе.

THE ROLE OF THE INSTITUTE OF THE INVOLVEMENT OF A PERSON AS AN ACCUSED

Narek Minasyan

Ph.D student, Yerevan University, Gladzor

The issues of the rights of the accused have always interested law specialists. The issue becomes more actual in connection with the Draft New Criminal Procedure Code. The expansion of the grounds of the adversariality is aimed to provide the defendant's real participation in the evidentiary process. The regulation of the legal status of the accused is supposed to take into account the democratic developments that are taking place all around the world in the field of criminal justice. The case-law of the European Court of Human Rights obliges to significantly change the procedural status of the accused, in particular, to expand the scope of guarantees that will ensure the effective participation of the accused in the criminal proceedings.

Բանալի բառեր – մեղադրյալ, դատավարական վիճակ, քրեական դատավարություն, դատավարական որոշում, մեղադրանք առաջադրել:

Ключевые слова – обвиняемый, процессуальный статус, уголовное судопроизводство, процессуальные решения, предъявить обвинение.

Key words – defendant, procedural capacity, criminal proceeding, procedural decisions, to bring charges.